



LUNDS
UNIVERSITET

E-waste ur ett skyldighetsperspektiv

Avdelningen för mänskliga rättigheter
Historiska institutionen
Kurskod: MRSG30
Termin: HT 2012
Handledare: Anna-Karin Bergman



**HUMAN
RIGHTS
STUDIES**
LUND UNIVERSITY

Abstract

The purpose of my essay is primarily to highlight the relevance of an obligation perspective, but also to draw attention to the problems related to e-waste. In my theory, I have mainly used the Onora O'Neill literature on the subject of obligations. To limit my working area, I have chosen to look at the legal and moral obligations. Further delineation is done by focusing on the obligations of the EU. Through textual analysis of legal documents and philosophical literature and the presentation of the problematic situation due to e-waste, I have analyzed the situation from a duty perspective.

There is a widespread problem around obligations and e-waste. From an obligation perspective, I answered my research question: What obligations are legally and morally in terms of e-waste?

Moral and legal obligations is limited largely to their own nation and do not extend internationally as they should have in the case of e-waste. Norms of consuming lead to negative impact on the earth's resources and increases the amount of e-waste. Based on the situation arising out of the poor e-waste management, both negative and positive obligations are needed to improve the situation that has become for many people in developing countries. For the situation to be sustainable a change is required concerning the consumption of electronics. Moreover, norms of consumption and thoughts of financial gain need to be changed and place focus on quality instead of quantity. Obligations to reduce the amount of e-waste are against us, people in developing countries who take direct damage of e-waste and to future generations.

Key words

Human rights, human obligations, environmental obligations, environmental rights, moral obligations, legal obligations, waste disposal, e-waste, consumption, globalization.

Förkortningar

BNP – Bruttonationalprodukt

EEE - Electrical and Electronic Equipment

EU – Europeiska Unionen

E-waste – Electronic Waste

FN – Förenta Nationerna

I-land – Industrialiseringsland

NGO – Non-Governmental Organizations

RoHS - Restriction of Hazardous Substances

UDHR – Universal Declaration of Human Rights

U-land – Utvecklingsland

WEEE – Waste Electrical and Electronic Equipment

WTO - World Trade Organization

Innehållsförteckning

Inledning.....	5
Syfte & Frågeställning.....	6
Material.....	8
The Basel Convention.....	9
RoHS Direktiv 2011	10
WEEE Direktiv 2012	10
Metod.....	11
Teori.....	12
Skyldigheter	14
E-waste	17
Återvinning av e-waste	17
Varför är e-waste farligt?	19
MR och Miljö.....	21
Positiva aspekter av e-waste	22
Analys.....	24
Moraliska skyldigheter.....	24
Juridiska skyldigheter	26
Problematiken kring skyldigheter och E-waste	28
Slutsatser	32
Slutdiskussion	34
Referenser.....	35

Inledning

Det materiella behovet för tillfredsställelse är som allra högst i västvärlden. Ständigt konsumeras nya produkter och speciellt från elektronikindustrin. Industrin utvecklas och nya produkter kommer hela tiden ut på marknaden.¹ En dators livslängd har sjunkit till en tredjedel under de senaste tio åren, från sex till två år.²

Konsumenter förbrukar mer och mer elektronik vilket genererar mer och mer avfall, så kallat e-waste. Varje år genereras mellan 20 och 50 miljoner ton e-waste i världen.³ Efter ungefär två år har en mobiltelefon blivit omodern och ofta oförenlig med de senaste uppdateringarna och apparna.⁴ Alla dessa elektronikprodukter som hela tiden kommer ut på marknaden innehåller stora mängder farliga komponenter för både människor och miljö. När produkterna kasserats och blivit avfall, så kallat e-waste, kommer dessa mycket hälso- och miljöskadliga ämnen i kontakt med människor och natur.⁵

E-waste ska enligt inrättade internationella konventioner och Europeiska Unionens (EU) direktiv tas om hand på ett sätt som inte är skadligt för människor och miljö.⁶ Trots inrättade juridiska skyldigheter är det bara 25 % av all e-waste som genereras inom EU som samlas in och återvinns medan stora delar av det resterande exporteras till u-länder.⁷ Finns det brister i de juridiska skyldigheterna bör det även finnas brister i de moraliska skyldigheterna. Vart finns moralen när det gäller e-waste?

¹ Doyal, Len & Gough, Ian, *A theory of human need*, Macmillan Education, Basingstoke, 1991. s. 271.

² Oteng-Ababio, Martin. *E-waste: an emerging challenge to solid waste management in Ghana*. International Development Planning Review. Vol. 32 Issue 2. 2010. s. 192.

³ Adediran, Yinusa Ademola, Abdulkarim Abubakar. *Challenges of Electronic Waste Management in Nigeria*. International Journal of Advances in Engineering & Technology. Vol 4. Issue 1. 2012. s. 640.

⁴ Puckett, Jim, Smith, Ted. *Exporting harm. The high-tech trashing of Asia*. The Basel Action Network & Silicon Valley Toxics Coalition. USA, 2002. s. 6.

⁵ Frazzoli, Chiara, Ebre Orisakwe, Orish, Dragone, Roberto, Mantovani, Alberto. *Diagnostic health risk assessment of electronic waste in the general population in developing countries' scenarios*. Environmental Impact Assessment Review. Volume 30, Issue 6. 2010. s. 391.

⁶ Official Journal of the European Union. Directive 2012/19/EU of the European Parliament and of the Council. 4 Juli 2012, Official Journal of the European Union. Directive 2011/65/EU of the European Parliament and of the Council. 8 Juni 2011 & Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal. 1992.

⁷ Oteng-Ababio. *E-waste: an emerging challenge to solid waste management in Ghana*. 2010. s. 191.

Rätten till liv eller rätten till hälsa är rättigheter som alla människor ska kunna kräva universellt i egenskap av människor.⁸ E-waste exporteras till u-länder som inte har möjlighet till hållbar återvinning, utan hänsyn till människors hälsa och miljö.⁹ E-waste bidrar till att mänskliga rättigheter kränks runt om i världen. De människor som får rättigheter kränkta kan utifrån ett rättighetsperspektiv göra anspråk på dessa. Varför titta på vad som kan krävas av de som är i nöd och inte istället titta på vad som bör göras av dem som kan. Istället för att titta på de rättigheter som kan krävas, varför inte se till de skyldigheter som kan genomföras?

Finns det några skyldigheter mot människors hälsa och miljö när det gäller e-waste? Vad händer när telefonen blivit omodern eller datorn kraschat?

Syfte & Frågeställning

Syftet med min uppsats är främst att belysa relevansen av ett skyldighetsperspektiv men även att uppmärksamma problematiken med e-waste. För att uppmärksamma vikten av att kunna se förbi begreppet om rättigheter, både juridiskt och moraliskt har jag som syfte att studera både miljömässiga och mänskliga skyldigheter. Genom att undersöka problematiken gällande både människor och miljön vill jag även uppmärksamma den nödvändiga länken som finns mellan mänskliga rättigheter och bibehållningen av en fungerande miljö. Jag vill även undersöka hur skyldigheter tas globalt och om det över huvud taget finns universella skyldigheter.

Problematiken med e-waste tycker jag är ett ämne som bör uppmärksammas då det gjorts insatser för att förbättra situationen men trots det fortsätter e-waste att förstöra människors hälsa och miljö. Frågan jag ställt mig är;

Vilka skyldigheter finns moraliskt och juridiskt när det gäller e-waste?

⁸ Orend, Brian. *Human rights: concept and context*. Broadview Press, Peterborough. Ont. 2002. s. 37, 65 & Universal Declaration of Human Rights. UN Doc. A/RES/217 (III). 10 December 1948 & International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. 993 U.N.T.S 3. 16 December 1966.

⁹ Puckett, Smith. *Exporting harm. The high-tech trashing of Asia*. 2002.

Avgränsningar

Jag har valt att välja bort rättighetsperspektivet ur min uppsats och istället inta ett skyldighetsperspektiv eftersom det ger en annan vinkling på problematiken med e-waste. Vid de tillfällen när rättigheter nämns är det vid påvisning av relationen rättigheter – skyldigheter, vid jämförelser med skyldigheter och vid poängtering av rättigheters fokus på att göra anspråk. Poängen med att inta ett skyldighetsperspektiv är att det ger ett bredare fokus och en större tillämning än ett rättighetsperspektiv.¹⁰

Utifrån skyldighetsperspektivet har jag valt begränsa mig till juridiska och moraliska skyldigheter generellt i samhället. Genom att titta på skyldigheter generellt istället för på specifika grupper skyldigheter vill jag lyfta fram ett fokus på själva skyldigheten och inte på vem som har dem. Moraliska och juridiska skyldigheter anser jag är varandras motsatser i många avseenden men även förenliga på många plan vilket är anledningen till att jag finner dem intressanta att undersöka. Juridiska skyldigheter är konkreta nedteckningar som ”ska” följas medan moraliska skyldigheter snarare är en standard som varje individ själv sätter referensramar för utifrån samhällets normer¹¹ samtidigt som de båda påverkar varandra.¹²

Juridiska skyldigheter innebär att jag tittat på konventioner och direktiv. För att avgränsa dessa har jag valt att fokusera på de juridiska skyldigheterna som EU åtagit sig. Valet att enbart studera EU:s åtagande har jag gjort för att spridningen internationellt sett är stor när det gäller ratificering och implementering av de juridiska dokumenten om e-waste. Genom att begränsa studieområdet till EU är det lättare att undersöka de juridiska skyldigheterna som i dagsläget finns etablerade. Jag har titta på den internationella konventionen ”The Basel Convention” som antagits och ratificerats av EU¹³ och två EU direktiv ”Waste Electrical and Electronic Equipment” (WEEE) och ”Restriction of Hazardous Substances” (RoHS).

I min uppsats har jag valt att behålla en del engelska termer då jag inte tycker att det finns bra överensstämmande översättningar. Jag har även valt att använda specifika termer

¹⁰ O’Neill, Onora. Rights, Obligations, and Needs. I: Necessary Goods: Our responsibilities to meet Others’ Needs. G. Brock (ed.), Lanham: Rowman and Littlefield, 95-111. 1998. s. 105.

¹¹ Iltis, Ana. *Understanding Moral Obligations in the Face of Moral Pluralism*. The Journal of Value Inquiry. Vol 37. Issue 4. 2003. s. 471 &

¹² Orend. *Human rights: concept and context*. 2002. s. 25.

¹³ The Basel Convention - Parties to the Basel Convention.

<http://www.basel.int/Countries/Statusofratifications/PartiesSignatories/tabid/1290/language/en-US/Default.aspx> (hämtad: 13-01-08)

för att underlätta för läsaren. Dessa termer kan av vissa anses som svårdefinierade, odefinierbara eller föränderliga. Därför redogör jag för min definition för att utesluta missuppfattning.

- E-waste (Electronic waste): Definieras som alla typer av kasserad elektronik. Det omfattar elektronik som är avsedd för återanvändning, återförsäljning, materialåtervinning och omhändertagande.
- I-land (Industrialiseringsland): I kategorin i-land innefattar jag Europa, Nordamerika och Australien.
- U-land (Utvecklingsland): I kategorin u-land innefattar jag främst Afrika och Asien då de varit mina primära studieobjekt men även Mellan och Syd Amerika.

Material

För att understödja teorin om skyldigheter har jag främst använt mig av Onora O’Neills texter, ”Rights, Obligations, Needs” och ”Rights, Obligations, Priorities”. Utöver det har jag, för att undersöka de juridiska skyldigheterna, studerat tre juridiska dokument. ”The Basel Convention” som är en internationell konvention som är juridiskt bindande för de som ratificerat den medan WEEE och RoHS är direktiv inom EU för medlemstater att följa och implementera i den nationella lagstiftningen. Alla tre dokument är relaterade till problematiken med E-waste. För att få en bild av vilken utveckling som varit inom ämnet skyldigheter för e-waste har jag även tittat på de tidigare direktiven av WEEE och RoHS som kom ut 2002.

De moraliska skyldigheterna har jag främst definierat genom att utgått från Ana Iltis text ”Understanding moral obligations in the face of moral pluralism” och Brian Orends bok ”Human Rights – Concept and Context men även genom att titta på Kristin Shrader-Frechette litteratur om ”Environmental Justice”.

Skyldighetsperspektivet har jag sedan applicerat på fallet e-waste. För att redogöra för problematiken har jag använt mig av vetenskapliga artiklar, undersökningar och rapporter som visar vilken påverkan e-waste har på människor och miljö.

Källkritik

För att redogöra för kopplingen mellan rättigheter och skyldigheter men även för att visa relevansen av ett skyldighetsfokus har jag primärt utgått från O'Neills texter kring skyldighetsperspektivet. Detta kan uppmärksammas som en viss form av kritik eftersom synen på skyldigheter blir ensidig. Dock har jag genom Orend och Iltis texter backat upp det skyldighetsperspektiv som O'Neill för.

Källorna som jag har använt mig av till min teori kring skyldigheter, både moraliskt och juridiskt, är utifrån akademiska forskare som publicerat sina texter under de senaste decennierna vilket är relevant då uppsatsen rör problematiken med e-waste som är relativt nytt problem.

Den litteratur som jag har baserat min redogörelse av situationen med e-waste på, har kommit från ett antal olika källor. Utöver akademiska rapporter har jag även använt "Non-governmental Organization" (NGO) rapporter vilket jag tycker är relevant för uppsatsen då det ger en djupare inblick i situationen tack vare organisationers gedigna intresse i ämnet. En del av rapporterna om e-waste problematiken som jag använt mig av handlar om fall utanför EU men jag har valt att använda mig av dem ändå då konsekvenserna blir detsamma oavsett varifrån exporten av e-waste kommer från.

The Basel Convention

"The Basel Convention" fulla namn är "The Basel convention on the control of transboundary movements of hazardous wastes and their disposal". Konventionen trädde i kraft 1992 och är en internationell konvention. Den är främst till för att skydda människors hälsa och miljö från farligt avfall. De primära åtgärderna är att minska mängden farligt avfall och att främja miljövänlig hantering, begränsa gränsöverskridande transporter och upprätta regelsystem gällande legal export av farligt avfall.¹⁴ I konventionens inledning nämns även vikten av att minska produktionen av produkter innehållande farliga ämnen.¹⁵ Konventionen är juridiskt bindande när traktatet ratificerats.¹⁶ Förutom detta juridiskt bindande dokument har Basel

¹⁴ Basel Convention. 1992. s. 5.

¹⁵ Basel Convention. 1992. s. 11-12.

¹⁶ Basel Convention. 1992. art. 22 & The Basel Convention – Becoming a party.

<http://www.basel.int/Procedures/BecomingaParty/tabid/1280/Default.aspx> (hämtad: 13-01-08)

konventionen bidragit till ett stort antal riktlinjer med icke-bindande karaktär som vägledning till förbättringar gällande e-waste.¹⁷

RoHS Direktiv 2011

RoHS direktiven står för ”Restriction of Hazardous Substances Directive” och är direktiv som skapats inom EU. De direktiv som kom ut 2011 var en uppdatering av de tidigare direktiven från 2002. Direktiven syftar till att begränsa mängden farliga ämnen som får finnas i nytillverkad elektronisk utrustning, för att på så sätt skydda mänsklig hälsa och miljö. Dokumentet innehåller även direktiv om miljövänlig återvinning och omhändertagande av e-waste.¹⁸ Medlemsländerna ska enligt direktiven kunna säkerhetsställa att elektronik som säljs inom EU inte innehåller de ämnen som förbjudits i dokumentet.¹⁹ Importerad elektronik till EU ska också säkerhetsställas enligt dokumentets krav.²⁰ Listan över förbjudna ämnen har inte uppdaterats sedan direktiven kom ut 2002 men däremot har direktiven kring dokumentering av innehållet i elektronik och härledningen i produktionskedjan utökats.²¹ För att fullfölja direktiven ska medlemsländerna införa regleringar i nationell lagstiftning. Detta ska genomföras till år 2013.²²

WEEE Direktiv 2012

WEEE direktiven står för, ”Waste Electrical and Electronic Equipment Directive”. De skapades för att skydda mänsklig hälsa och miljön genom att förebygga eller reducera den negativa påverkan som generering och hantering av e-waste/WEEE har.²³ Direktiven har skapats inom EU och är en vidareutveckling av direktiven som kom ut 2002.

Sedan 2002 har det skett några förändringar i WEEE direktiven. Direktiven omfattar fler elektronikprodukter som klassas som Electrical and Electronic Equipment (EEE)

¹⁷ Basel Convention. 1992. s. 7.

¹⁸ Official Journal of the European Union. Directive 2011/65/EU. 2011. Artikel 1.

¹⁹ Official Journal of the European Union. Directive 2011/65/EU. 2011. Artikel 4.1.

²⁰ Official Journal of the European Union. Directive 2011/65/EU. 2011. Artikel 8.

²¹ Official Journal of the European Union. Directive 2011/65/EU. 2011 & Official Journal of the European Union. Directive 2002/95/EC of the European Parliament and of the Council. 27 Januari 2003.

²² Official Journal of the European Union. Directive 2011/65/EU. 2011. Artikel 25.

²³ Official Journal of the European Union. Directive 2012/19/EU. 2012. Artikel 1.

och nytt är också att all export av e-waste från EU:s medlemsländer måste ha återvinningsmöjligheter i mottagarlandet enligt WEEE direktiven.²⁴ E-waste får enligt direktiven endast skeppas utanför EU:s gränser om metoderna för återvinning kan likställas med direktivens krav.²⁵ All insamlad e-waste ska behandlas korrekt av medlemsstaterna, individuellt eller kollektivt enligt direktiven i dokumentet.²⁶ För att fullfölja direktiven ska medlemsstaterna i nationell lagstiftning ta till nödvändiga medel för att uppfylla direktiven till år 2014.²⁷

Metod

För att kunna redogöra för ett skyldighetsperspektiv har jag, först och främst använt mig av textanalys. Genom att analysera och tolka olika texter har jag arbetat mig fram till ett svar på min forskningsfråga och belyst problematiken med e-waste.²⁸

För att inta ett skyldighetsperspektiv började jag med att genom textanalys titta på O'Neills litteratur om skyldigheter. Efter att ha satt mig in i O'Neills tankesätt om skyldigheter gjorde jag valet att fokusera på juridiska och moraliska skyldigheter. De moraliska skyldigheterna definierade jag i min teoridel genom textanalys av ett antal olika filosofiska texter. De juridiska skyldigheterna kartlade jag kort och generellt i teoridelen medan jag i min materialdel utförligare redogjorde för min granskning av de juridiska dokumenten relaterade till e-waste. När jag insåg vidden av problematiken med e-waste valde jag att begränsa de juridiska skyldigheterna till EU:s åtaganden för att kunna göra en mer djupgående analys av de juridiska dokumenten.

För att ha något att applicera skyldighetsperspektivet på började jag att redogöra för mitt studieobjekt, e-waste. Problematiken kring ämnet har jag redogjort genom att studera rapporter och dokument. För att få stor kunskap om den rådande situationen har jag studerat en stor mängd litteratur inom området för att sedan välja ut och använda en del av det till min problemformulering.

²⁴ Official Journal of the European Union. Directive 2012/19/EU. 2012. & Official Journal of the European Union. Directive 2002/96/EC of the European Parliament and of the Council. 27 Januari 2003.

²⁵ Official Journal of the European Union. Directive 2012/19/EU. 2012. Artikel 10.

²⁶ Official Journal of the European Union. Directive 2012/19/EU. 2012. Artikel 8.

²⁷ Official Journal of the European Union. Directive 2012/19/EU. 2012. Artikel 24.

²⁸ Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.), *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, 2. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2005. s. 23-24, 33.

Det material jag fått fram om skyldighetsteori och e-waste började jag sammanställa och analysera för att få fram ett resultat. Genom att tillämpade teorierna om moraliska och juridiska skyldigheter på problematiken e-waste arbetade jag mig fram till ett svar på min forskningsfråga. Därefter drogs slutsatser utifrån resultatet från analysen av skyldigheter och e-waste.

Teori

I min teori kommer jag att titta på mänskliga *skyldigheter* istället för mänskliga *rättigheter*. Jag har valt att utgå från litteratur av den brittiska filosofen Onora O'Neill och hennes syn på skyldigheter. Hon visar att det är viktigt att fokusera på skyldigheter för att skydda de "svaga" och visar den ökade moraliska tyngden som uppstår när fokus istället läggs på vad som ska göras och inte på vad som kan krävas.²⁹ De "svaga" i problematiken med e-waste är de som utsätts för humanitär och miljömässig orättvisa.³⁰ Genom ett skyldighetsperspektiv flyttas handlandet från de som är utsatta till de som faktiskt kan hjälpa till. För att begränsa begreppet skyldigheter har jag valt att titta på moraliska och juridiska skyldigheter då det finns intressanta kontraster mellan de två men även spännande likheter.³¹

"When we discuss obligations, our direct concern is with what should be done; but when we discuss rights, our direct concern is with what should be received, yet we can only make this definite by considering what should be done."³²

O'Neill argumenterar för att ett skyldighetsperspektiv ger ett bredare fokus än ett rättighetsperspektiv.³³ Genom att fokusera på mänskliga skyldigheter istället för mänskliga rättigheter påstår O'Neill att det blir lättare att uppmärksamma mänskliga behov och att det ger en bättre bild över vad som är viktigt moraliskt.³⁴

²⁹ O'Neill. *Rights, Obligations, and Needs*. 1998. s. 105.

³⁰ Shrader-Frechette, Kristin. *Environmental Justice: Creating Equity, Reclaiming Democracy*. Oxford University Press. New York. 2002. s. 5.

³¹ O'Neill. *Rights, Obligations, and Needs*. 1998. s. 105.

³² O'Neill. *Rights, Obligations, and Needs*. 1998. s. 105.

³³ O'Neill. *Rights, Obligations, and Needs*. 1998. s. 105.

³⁴ O'Neill, Onora. *Rights, Obligations, Priorities*. Studies in Christian Ethics. Sagepub. 2010. s. 167 & Onora. *Rights, Obligations, and Needs*. 1998. s. 95.

O'Neill delar in skyldigheter i två grupper, "perfect-" och "imperfect obligations". Skyldigheterna benämns som "perfect" om de har likvärdiga rättigheter och som "imperfect" om de inte har det.³⁵ Dessa två kategorier kan delas upp i "universal-" och "special obligations" beroende av vem skyldigheterna är gentemot.³⁶ "Universal obligations" är när alla ses som skyldighetsbärare medan "special obligations" är för specifika skyldighetsbärare. O'Neill skiljer på skyldigheter som är gentemot specifika människor och skyldigheter som är mot någon ospecificerad. Rättighetsanspråk som fördelas till specifika skyldighetsbärare, vilket ofta är institutioner när det gäller juridiska skyldigheter, har "special obligations" gentemot de som gjort rättighetsanspråk. Till exempel skulle arbetsgivaren på en arbetsplats med e-waste ha "special obligations" gentemot sina arbetare medan "universal obligations" istället innefattar alla människors skyldighet att inte skada någon.³⁷ När denna kategorisering görs på "imperfect obligations" görs det utan att anspråk eller rättighet identifieras.³⁸ "Imperfect obligations" har ingen likvärdig rättighet och därigenom är skyldigheten inte riktad mot någon rättighetsbärare. Den här typen av skyldigheter hamnar utanför ett rättighetsperspektiv och kan därför inte krävas utav någon.³⁹ Rättighetssystemet bygger på ett fungerande system av rättighetsanspråk med skyldighetsbärare som mottagare⁴⁰ och utelämnar därigenom utförandet och uppmärksammandet av de skyldigheter som har ospecificerad mottagare, och då inte heller någon motsvarande rättighet. De skyldigheter som har ospecificerad mottagare blir därigenom obetydliga i ett rättighetssammanhang då det inte finns någon rättighet att göra anspråk på i första hand, eftersom rättighetsbäraren inte existerar.⁴¹

Även om den här typen av handling ses som skyldigheter blir de inte lika viktiga i ett rättighetsperspektiv som de skyldigheter som faktiskt utgår från ett anspråk från en rättighetsbärare. När rättigheter utfärdas utan tilldelning av skyldighetsbärare förringas rättighetsbegreppet vars uppfyllande inte kan krävas av någon, eftersom ingen skyldighetsbärare har specificerats.⁴² En teori om skyldigheter är bredare än en rättighetsteori på så sätt att den även omfamnar de ofördelade "imperfect obligations" som annars

³⁵ O'Neill. *Rights, Obligations, Priorities*. 2010. s. 166.

³⁶ O'Neill. *Rights, Obligations, Priorities*. 2010. s. 167.

³⁷ O'Neill. *Rights, Obligations, and Needs*. 1998. s. 96.

³⁸ O'Neill. *Rights, Obligations, Priorities*. 2010. s. 167.

³⁹ O'Neill. *Rights, Obligations, and Needs*. 1998. s. 98.

⁴⁰ Orend. *Human rights: concept and context*. 2002. s. 129.

⁴¹ O'Neill. *Rights, Obligations, and Needs*. 1998. s. 97.

⁴² O'Neill. *Rights, Obligations, and Needs*. 1998. s. 98.

utelämnas. Dessutom blir de moraliska skyldigheterna svåra att precisera utifrån ett rättighetsperspektiv.⁴³

Teorin om skyldigheter kommer att appliceras på problematiken e-waste. Fördelarna med ett skyldighetsperspektiv har O'Neill redan redogjort för och i fallet med e-waste är ett skyldighetsperspektiv effektivare än ett rättighetsperspektiv. Först för att "right to a safe environment" inte ännu är en uttalad juridisk rättighet⁴⁴ - och genom ett skyldighetsperspektiv behöver det inte heller vara det för att det ska finnas en skyldighet att skydda miljön - och för det andra så hamnar fokus på handlandet, skyldigheterna, och inte på krävandet, rättigheterna.

Skyldigheter

För att specificera uttrycket skyldigheter har jag valt att undersöka de moraliska och juridiska skyldigheterna som finns inom EU. Båda dessa typer av skyldigheter kan ytterligare delas upp i positiva och negativa skyldigheter. De positiva skyldigheterna innebär att skyldigheten aktivt måste utföras. Negativa skyldigheter däremot innebär att det finns en skyldighet att inte göra något aktivt som exempelvis försämrar människors hälsa.⁴⁵

Moraliska skyldigheter

Brian Orend som är professor i filosofi redogör främst för rättigheter men utifrån hans poängtering av att rättigheter genererar likvärdiga skyldigheter har jag valt att använda mig av hans texter men utifrån perspektivet skyldigheter.⁴⁶

Orend konstaterar att mänskliga rättigheter och skyldigheter inte primärt existerar för att de finns nedtecknade juridiskt i rättighetsdokument utan snarare tack vare moralen genom den kollektiva tron på rättigheter och skyldigheter.⁴⁷ För att det ska kunna finnas både moraliska och juridiska skyldigheter i ett samhälle måste de överensstämja med

⁴³ O'Neill. *Rights, Obligations, Priorities*. 2010. s. 167 & O'Neill. *Rights, Obligations, and Needs*. 1998. s. 105.

⁴⁴ Nickel, James W. – *The human right to a safe environment: Philosophical perspectives on its scope and justification*. I *The philosophy of human rights*, Hayden, Patrick. (red.) 601-617. Paragon House, New York, 2001.

⁴⁵ Orend. *Human rights: concept and context*. 2002. s. 31-32.

⁴⁶ Orend. *Human rights: concept and context*. 2002. s. 129.

⁴⁷ Orend. *Human rights: concept and context*. 2002. s. 75.

varandra. Den norm som finns i samhället utifrån de moraliska skyldigheterna präglar ett fungerande system av juridiska skyldigheter.⁴⁸

Orend presenterar Michael Walters teori om moralen som ”thick and thin”. ”Thick morality” finns inom den egna kulturen eller samhället och är starkt relaterat till den kulturella bakgrunden och även det nationella rättsystemet innefattas. ”Thin morality” syftar till den globala moralen och är väldigt övergripande av moraliska åsikter som delas av ”alla” exempelvis skyldigheten att inte döda.⁴⁹

Ana Iltis, som är professor i filosofi, skriver om olika moraliska karaktärer som finns i samhället. Dessa karaktärer präglas av vanor och utav samhället och kulturen. I kontrast till teorin om en global ”thin morality” hävdar Iltis att det inte finns någon universell förståelse av moralen och blir därför också svårt att enas i en kultur om moraliska skyldigheter. Det finns inget ramverk med vilka moraliska skyldigheter varje individ ska uppfylla. Moralerna måste enligt Iltis ses i varje specifik kontext och är därför svår att hålla universell.⁵⁰

Iltis delar upp moralen i två grupper av moraliska karaktärer. ”General agent-independent moral character”, oberoende av agenter och ”particular agent-specific moral character”, beroende av agenter. De generella karaktärerna syftar främst till de moraliska normerna i ett samhälle. De agentspecificerade karaktärerna syftar till agenters moraliska åtaganden, till exempel staten. Det finns generella moraliska skyldigheter som är normer för samhället och skapar samhällets moraliska karaktär. Dessa skyldigheter kan tillskrivas alla i egenskap av människor.

De moraliska skyldigheter som kommer utifrån individens egna moraliska karaktär utgör individens djupliggande moraliska karaktär.⁵¹ Den djupliggande moraliska karaktären präglar och ligger till grund för samhällets moraliska karaktär som i sin tur också präglar de moraliska skyldigheter som agenter, till exempel staten, åtar sig.⁵²

Sammanfattat utifrån Orend och Iltis kan moralen delas upp i den moral som finns inom samhället och den egna kulturen – där det finns generella och agentspecifika moraliska skyldigheter - och globalt där det finns en vagare moralisk överenskommelse som delas av ”alla”. Det finns starkare moraliska skyldigheter inom nationen medan de moraliska

⁴⁸ Orend. *Human rights: concept and context*. 2002. s. 25.

⁴⁹ Orend. *Human rights: concept and context*. 2002. s. 76-77.

⁵⁰ Iltis. *Understanding Moral Obligations in the Face of Moral Pluralism*. 2003. s. 471-472.

⁵¹ Iltis. *Understanding Moral Obligations in the Face of Moral Pluralism*. 2003. s. 472-473.

⁵² Iltis. *Understanding Moral Obligations in the Face of Moral Pluralism*. 2003. s. 475-476.

skyldigheterna globalt sett är svagare eller odefinierbara universellt, som Iltis påpekar. Moralen är inte självklart god utan präglas av individen själv. De moraliska skyldigheterna och hur de utformas beror på varje individs egna värderingar tillsammans med den påverkan som finns från omgivande samhälle. Både Orend och Iltis argumenterar för att moralen hos individer och i samhället präglar moralen för makthavare och kan därigenom även ligga till grund för juridiska skyldigheter.

Juridiska skyldigheter

De juridiska skyldigheterna fokuseras traditionellt sett främst på den egna staten som har skyldigheter gentemot den egna befolkningen. Det är den egna staten som främst har skyldigheter att skydda den allmänna hälsan och välfärden inom nationen och⁵³ juridiska skyldighets fokuseras främst på relationen mellan stat och medborgare trots att mänskliga rättigheter är något som ska vara internationellt utifrån Förenta Nationernas (FN) deklarerationer om de mänskliga rättigheterna, till exempel ”Universal Declaration of Human Rights” (UDHR).⁵⁴

⁵³ Shrader-Frechette. *Environmental Justice: Creating Equity, Reclaiming Democracy*. 2002. s. 178.

⁵⁴ Orend. *Human rights: concept and context*. 2002. s. 136-137 & UDHR UN Doc. A/RES/217 (III). 1948.

E-waste

Elektronikindustrin är den snabbast växande industrin inom produktion vilket har gjort att dess avfall står för det största flödet av avfall från i-länder.⁵⁵ E-waste syftar till uttjänade elektronikprodukter så som tv-apparater, datorer, stereos, kameror, telefoner med mera.⁵⁶ Den snabba utvecklingen av elektronik har gjort att konsumenter istället för att reparera trasig elektronik köper ny då det både är billigare och har den senaste tekniken. Elektronikindustrin bidrar till köphetsen av elektronik både genom den ständiga utvecklingen av nya produkter men även genom att hela tiden göra ny mjukvara och nya uppgraderingar som är oförenliga med de gamla produkternas hårdvara. Detta gör att konsumenterna blir tvingade att köpa exempelvis en ny smartphone för att kunna ta del av de senaste apparna.⁵⁷

I det här avsnittet kommer jag redogöra hur situationen ser ut med e-waste globalt. Jag kommer titta på varför e-waste är farligt, hur det ”återvinns”, vilka kopplingar det finns till miljön och om det finns några positiva aspekter av e-waste.

Återvinning av e-waste

Av den stora mängden e-waste som genereras i världen är det bara en liten del som återvinns. Det finns regleringar för både användandet av tungmetaller i elektronik och för hur e-waste ska tas om hand, trots det samlas bara en liten del av avfallet in och återvinns medan stora delar av det resterande avfallet skeppas till u-länder eller grävs ner i marken som så kallade ”landfills”.⁵⁸ I exempelvis Nigeria finns ingen dokumentering över hur stora mängder e-waste som finns i landet. Avfallet hamnar i landfills utan vetskap om varken kvantitet eller kvalitet på avfallet som grävs ner.⁵⁹ Efterhand kommer komponenterna i de elektroniska produkterna börja släppa ifrån sig giftiga ämnen som hamnar i miljön.⁶⁰ Förgiftningen av

⁵⁵ Puckett, Smith. Exporting harm. The high-tech trashing of Asia. 2002.s. 5.

⁵⁶ Frazzoli, Orisakwe, Dragone, Mantovani. *Diagnostic health risk assessment of electronic waste in the general population in developing countries' scenarios*. 2010. s. 388.

⁵⁷ Puckett, Smith. *Exporting harm. The high-tech trashing of Asia*. 2002.s. 5-6.

⁵⁸ Oteng-Ababio. *E-waste: an emerging challenge to solid waste management in Ghana*. 2010. s. 191, 194, 201.

⁵⁹ Adediran, Abdulkarim. *Challenges of Electronic Waste Management in Nigeria*. 2012. s. 645.

⁶⁰ Oteng-Ababio. *E-waste: an emerging challenge to solid waste management in Ghana*. 2010. s. 201.

marker sker inte bara i u-länder där metoderna för landfills är outvecklade utan det sker även vid de mest välutvecklade landfills metoderna i i-länder.⁶¹

Exporten av e-waste är utbredd och några av anledningarna till att e-waste exporteras till u-länder är de låga arbetskostnaderna och den dåliga kontrollen utav miljö- och yrkesmässiga regler.⁶² Det har satts i system att köpa in stora kvantiteter av uttjänade datorer från kommuner och företag för att sedan sälja det vidare till u-länder. I-länder exporterat även systematiskt begagnade datorer för att själva slippa de kostnader som korrekt återvinning har. Det finns även företag som passar på att smuggla e-waste till u-länder i sina exporter av andra produkter som de har lagliga tillstånd att exportera.

Begagnade datorer importerades skattefritt till Ghana under 2000-talet för att påskynda den tekniska utvecklingen i landet men resultatet blev stora mängder icke fungerande datorer som hamnade direkt på soptippen.⁶³ Generellt sett så har det visat sig att begagnade datorer som exporteras till största del är oanvändbara och hamnar direkt på soptipparna i mottagarlandet.⁶⁴ Begreppen återvinning och välgörenhet används för att kunna exportera begagnade datorer till u-länder men konsekvenserna blir inte enbart välgörande utan blir snarare en gest där de givande i-länderna blir av med sitt avfall och slipper de dyra återvinningskostnaderna som e-waste faktiskt har.⁶⁵ De begagnade datorerna gör det möjligt för fler att få tillgång till datorer men skapar även dåliga levnadsförhållande för människor och påverkar miljön negativt på grund av bristande återvinningsmöjligheter.⁶⁶

Problemet med e-waste som exporteras till u-länder är ett välkänt fenomen i världen. Internationellt inrättades ”The Basel convention” 1992 för att få bukt med problemen.⁶⁷ Ytterligare har EU åtagit sig ett antal direktiv för att förebygga de negativa konsekvenserna. Trots 20 år av arbete mot exporten av e-waste tillåter fortfarande ”the Basel Convention”, som ska förhindra den här typen av export, export av e-waste på ett lagligt sätt genom mottagarlandets medgivande. Detta medgivande görs av makthavare utan befolkningens vetskap och ofta utan vetskap om hur avfallet ska hanteras och trots att det kan

⁶¹ Puckett, Smith. *Exporting harm. The high-tech trashing of Asia*. 2002.s. 7.

⁶² Puckett, Smith. *Exporting harm. The high-tech trashing of Asia*. 2002.s. 8 & Oteng-Ababio. *E-waste: an emerging challenge to solid waste management in Ghana*. 2010. s. 197-198.

⁶³ Oteng-Ababio. *E-waste: an emerging challenge to solid waste management in Ghana*. 2010. s. 197-199.

⁶⁴ Oteng-Ababio. *E-waste: an emerging challenge to solid waste management in Ghana*. 2010. s. 192.

⁶⁵ Puckett, Smith. *Exporting harm. The high-tech trashing of Asia*. 2002.s. 8 & Oteng-Ababio. *E-waste: an emerging challenge to solid waste management in Ghana*. 2010. s. 197-198.

⁶⁶ Oteng-Ababio. *E-waste: an emerging challenge to solid waste management in Ghana*. 2010. s. 197.

⁶⁷ Basel Convention. 1992. s. 5.

kränka både mänskliga rättigheter och förstöra miljön.⁶⁸ Även World Trade Organization (WTO) tillåter i dagsläget handel som utmanar hälsa, säkerhet, miljö och mänskliga rättigheter då de förespråkar ”fri handel”, vilket också ska omfatta e-waste.⁶⁹ Så länge det finns möjlighet för i-länder att med ekonomisk fördel dumpa e-waste i u-länder kommer inte mängden e-waste att minska.⁷⁰

Varför är e-waste farligt?

E-waste innehåller stora mängder hälso- och miljöskadliga ämnen.⁷¹ Dessa farliga ämnen som finns i e-waste är mer eller mindre skadliga för människor och miljö oavsett återvinningsmetod.⁷² De ohälsosamma arbetsmiljöerna för återvinning finns i alla delar av världen men de mest skadliga och farliga är de i u-länder. Behovet av en inkomst är dessutom livsnödvändigt i många u-länder vilket gör att pengar i många fall kommer före säkerhet, och ett jobb med e-waste är nödvändigt för att familjen ska kunna överleva.⁷³ E-waste exporteras till u-länder som processeras detta farliga avfall informellt och utan skyddsutrustning.⁷⁴ Dålig infrastruktur i kombination med stora mängder e-waste i u-länder gör att giftigt avfall dumpas i naturen och den informella utvinningen av värdefulla metaller sker på bekostnad av befolkningens hälsa och miljön.⁷⁵ För att återvinna värdefulla komponenter, så som olika metaller, jobbar både vuxna och barn under mycket hälsoskadliga förhållanden.⁷⁶ Syra används för att utvinna metaller, plast och annat material eldas öppet utan ventilation och överblivet material dumpas i naturen.⁷⁷ I rapporter om e-waste beskrivs hur observatörer snabbt blivit yra efter att ha vistats en kort stund i den grovt förorenade luften som är på återvinningsstationer av e-waste i u-länder.⁷⁸ I den här miljön vistas arbetarna varje dag när de

⁶⁸ Shrader-Frechette. *Environmental Justice: Creating Equity, Reclaiming Democracy*. 2002. s.166-167 & Basel Convention. 1992. art. 6.

⁶⁹ Shrader-Frechette. *Environmental Justice: Creating Equity, Reclaiming Democracy*. 2002. s.165.

⁷⁰ Puckett, Smith. Exporting harm. The high-tech trashing of Asia. 2002.s. 11.

⁷¹ Puckett, Smith. *Exporting harm. The high-tech trashing of Asia*. 2002.s. 9-10, 26.

⁷² Puckett, Smith. *Exporting harm. The high-tech trashing of Asia*. 2002.s. 6.

⁷³ Shrader-Frechette. *Environmental Justice: Creating Equity, Reclaiming Democracy*. 2002. s.138.

⁷⁴ Oteng-Ababio. *E-waste: an emerging challenge to solid waste management in Ghana*. 2010. s. 200.

⁷⁵ Oteng-Ababio. *E-waste: an emerging challenge to solid waste management in Ghana*. 2010. s. 191.

⁷⁶ Oteng-Ababio. *E-waste: an emerging challenge to solid waste management in Ghana*. 2010. s. 200-201.

⁷⁷ Frazzoli, Orisakwe, Dragone, Mantovani. *Diagnostic health risk assessment of electronic waste in the general population in developing countries' scenarios*. 2010. s. 392.

⁷⁸ Puckett, Smith. Exporting harm. The high-tech trashing of Asia. 2002.s. 25.

ska ”återvinna” e-waste vilket sker helt utan nödvändig säkerhetsutrustning.⁷⁹ Det bristfälliga omhändertagandet av e-waste förgiftar hela omgivningen och⁸⁰ de stora mängderna farligt avfall som hamnar i luft och grundvatten har mycket negativ inverkan på hälsa och miljö.⁸¹ ⁸² Människor i u-länder är generellt sämre utbildade i vilka hälso- och miljörisker som finns vid hantering av farligt avfall⁸³ och på grund av bristande rättssystem slipper ofta arbetsgivare undan det ansvar de borde ha för sina anställda, för deras personliga säkerhet och för miljön.⁸⁴

Människor som kommer i kontakt med detta avfall utsätts för stora hälso- och miljömässiga risker. De största hälsoriskerna utsätts individer i u-länder för direkt vid hanteringen av e-waste men även den övriga befolkningen och framtida generationer utsätts för risker.⁸⁵ E-waste förgiftar så småningom luften, grundvattnet, kringliggande odlingsmarker, växt och djurliv, vilket också leder till förgiftning av befolkningen. Sjukdomar så som cancer, defekter hos nyfödda barn och missfall blir allt vanligare.⁸⁶ Den Kinesiska byn Guiyu har förvandlats till en destination och ”återvinningstation” för e-waste vilket har medfört att grundvattnet i området nu är förorenat. Varje dag transporteras dricksvatten till byn då det egna vattnet blivit farligt att dricka.⁸⁷ Effekterna av ett lands handlande begränsas inte bara till den egna nationen utan påverkar alla på grund av globaliseringen.⁸⁸ Förgiftas markerna i Kina på grund av e-waste kommer effekterna säkerligen påverka även EU via import av produkter.⁸⁹

Fattiga och minoritetsgrupper är de som är mest utsatta för konsekvenserna av e-waste. Det är inte bara vid dumpning av farligt avfall och förorenad miljö som de utsätts för

⁷⁹ Frazzoli, Orisakwe, Dragone, Mantovani. *Diagnostic health risk assessment of electronic waste in the general population in developing countries' scenarios*. 2010. s. 392.

⁸⁰ Oteng-Ababio. *E-waste: an emerging challenge to solid waste management in Ghana*. 2010. s. 201-202.

⁸¹ Puckett, Smith. *Exporting harm. The high-tech trashing of Asia*. 2002.s. 9-10, 26.

⁸² Utförlig rapport om hälsoriskerna med e-waste. Frazzoli, Chiara, Ebre Orisakwe, Orish, Dragone, Roberto, Mantovani, Alberto. *Diagnostic health risk assessment of electronic waste in the general population in developing countries' scenarios*. Environmental Impact Assessment Review. Volume 30, Issue 6. 2010.

⁸³ Shrader-Frechette. *Environmental Justice: Creating Equity, Reclaiming Democracy*. 2002. s.166.

⁸⁴ Shrader-Frechette. *Environmental Justice: Creating Equity, Reclaiming Democracy*. 2002. s.138.

⁸⁵ Frazzoli, Orisakwe, Dragone, Mantovani. *Diagnostic health risk assessment of electronic waste in the general population in developing countries' scenarios*. 2010. s. 389 & Puckett, Smith. *Exporting harm. The high-tech trashing of Asia*. 2002.s. 26.

⁸⁶ Oteng-Ababio. *E-waste: an emerging challenge to solid waste management in Ghana*. 2010. s. 201.

⁸⁷ Puckett, Smith. *Exporting harm. The high-tech trashing of Asia*. 2002.s. 15-16.

⁸⁸ Shrader-Frechette. *Environmental Justice: Creating Equity, Reclaiming Democracy*. 2002. s.171.

⁸⁹ Puckett, Smith. *Exporting harm. The high-tech trashing of Asia*. 2002.s. 15-16.

”environmental injustice” utan även på grund av begränsade möjligheter att delta i beslutsfattande gällande deras situation och miljön.⁹⁰

MR och Miljö

Som tidigare nämnt har e-waste stor påverkan på både människor och miljö. Varför då denna poängtering av påverkan på miljön i en uppsats i mänskliga rättigheter?

Precis som den pågående debatten kring ”environmental rights” tar upp, så är en fungerande miljö essentiellt för uppfyllande av de mänskliga rättigheterna och är något som, enligt många, borde antas i det internationella samfundet som en mänsklig rättighet.⁹¹ I UDHR artikel 3 konstateras alla människors rätt till liv, frihet och säkerhet. Flertalet miljömässiga faktorer äventyrar dessa rättigheter⁹² och den miljömässiga påverkan som e-waste har är direkt kopplat till människorättskränkningar.⁹³ Att ha skyldigheter gentemot miljön är direkt kopplat till att ha skyldigheter gentemot människor.

När gifter kommer in i ekosystemet ansamlas det i vatten, luft, växter och djur vilket i sin tur ansamlas hos människor. De stora skador som e-waste har på miljön påverkar människor direkt men även kommande generationer. De gifter som hamnar i naturen kommer inte bara påverka u-landet dit e-waste exporteras utan gifter kommer spridas utanför nationers gränser genom global handel.⁹⁴

WTO har varit med och förespråkade globaliseringen och den globala handel som finns idag. Det system som byggts upp av handel och ekonomi har upprättats utan åtagande för de miljömässiga konsekvenserna.⁹⁵ Förespråkandet av handel med e-waste eller nyproducerad elektronik har konsekvenser för mängden naturens resurser, miljön och människor.

⁹⁰ Shrader-Frechette. *Environmental Justice: Creating Equity, Reclaiming Democracy*. 2002. s.5.

⁹¹ För mer information om ”environmental rights” debatten: Barry, John, Woods, Kerri. *The Environment. I Human rights: politics and practice*. Goodhart, Michael E. (red.), 316-333. Oxford University Press, Oxford, 2009. s. 323-325 & Nickel, James W. – *The human right to a safe environment: Philosophical perspectives on its scope and justification*. I *The philosophy of human rights*, Hayden, Patrick. (red.) 601-617. Paragon House, New York, 2001.

⁹² Barry, John, Woods, Kerri. *The Environment. I Human rights: politics and practice*. Goodhart, Michael E. (red.), 316-333. Oxford University Press, Oxford, 2009. s. 321.

⁹³ Puckett, Smith. *Exporting harm. The high-tech trashing of Asia*. 2002. Hela rapporten.

⁹⁴ Frazzoli, Orisakwe, Dragone, Mantovani. *Diagnostic health risk assessment of electronic waste in the general population in developing countries’ scenarios*. 2010. s. 390, 393, 396.

⁹⁵ Barry, Woods. *The Environment. I Human rights: politics and practice*. Goodhart. 2009. s. 320.

Livsnödvändiga komponenter för människors överlevnad kommer från en fungerande miljö. En fungerande miljö ger tillgång till rent vatten och ren luft vilket är avgörande för mänskligt liv vilket i sin tur är direkt kopplat till de mänskliga rättigheterna.⁹⁶

Positiva aspekter av e-waste

Det finns argument för att försöka rättfärdiga exporten av e-waste till u-länder. Ett av de argument som Shrader förkastar är argument om att fördelarna med e-waste skulle överskrida nackdelarna. Utifrån det här argumentet skulle u-länder, trots importen av farligt e-waste, komma att gynnas tack vare ökade jobbmöjligheter, inkomst och utveckling.⁹⁷ Den positiva utveckling som genereras tack vare den ökade tillgången till elektronikprodukter är kortvarig.⁹⁸ De positiva effekterna blir väldigt tillfälliga då det redan är gammal elektronik som inom en snar framtid kommer kasseras och istället påverka samhället negativt.⁹⁹ Jobbmöjligheter och inkomst i utbyte mot hälsa och säkerhet är inget rättfärdigat argument där fördelarna skulle överskrida nackdelarna.

Det finns även argument om att landet som helhet får ekonomisk tillväxt tack vare handeln med e-waste.¹⁰⁰ Bruttonationalprodukten (BNP) för landet ökar men utan hänsyn till hälso- och miljömässiga förluster.¹⁰¹ De relationer som utvecklas mellan i- och u-länder genom export och import, gynnar ofta båda i någon form.¹⁰² Dessa argument skulle kunna rättfärdigas utifrån ett ekonomiskt perspektiv men inte utifrån ett moraliskt perspektiv. De pengar som genereras i staten hos u-länderna hamnar dessutom sällan i utveckling till fördel för de i befolkningen som mest behöver det.¹⁰³ Shrader bemöter argumenten med att vissa pris är för stora att betala, däribland mänsklig hälsa och miljö och att människors livskvalitet borde prioriteras. Att argumentera för ett rättfärdigande av humanitärt lidande och miljöförstöring med argument om ekonomisk vinst och jobbmöjligheter är inte i enlighet med

⁹⁶ Barry, Woods. *The Environment. I Human rights: politics and practice.* Goodhart. 2009. s. 321.

⁹⁷ Shrader-Frechette. *Environmental Justice: Creating Equity, Reclaiming Democracy.* 2002. s.168 & Oteng-Ababio. *E-waste: an emerging challenge to solid waste management in Ghana.* 2010. s. 197.

⁹⁸ Oteng-Ababio. *E-waste: an emerging challenge to solid waste management in Ghana.* 2010. s. 197.

⁹⁹ Puckett, Smith. *Exporting harm. The high-tech trashing of Asia.* 2002.s. 13.

¹⁰⁰ Shrader-Frechette. *Environmental Justice: Creating Equity, Reclaiming Democracy.* 2002. s.169-170.

¹⁰¹ Debatt kring nytt system där miljökonsekvenserna räknas in. Svenska Dagbladet.

http://www.svd.se/nyheter/inrikes/bnp-haller-inte-mattet-langre_6378444.svd (Hämtad: 2013-01-06.)

¹⁰² Shrader-Frechette. *Environmental Justice: Creating Equity, Reclaiming Democracy.* 2002. s. 181.

¹⁰³ Shrader-Frechette. *Environmental Justice: Creating Equity, Reclaiming Democracy.* 2002. s.170.

de mänskliga rättigheterna.¹⁰⁴ Dessutom är det i-länder som tjänar mest på affärerna och därigenom ökar klyftorna mellan rika och fattiga länder.¹⁰⁵

Ytterligare ett argument för att exportera e-waste är att materialet ska återvända dit där det kom från. Detta skulle på något sätt rättfärdigas miljömässigt genom att resurser återvändar dit de kom från. Eftersom elektronik främst tillverkas i u-länder med låga arbetskostnader blir detta bara ännu ett svepskäl för att kunna ”återvinna” e-waste billigare.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Shrader-Frechette. *Environmental Justice: Creating Equity, Reclaiming Democracy*. 2002. s.169-171.

¹⁰⁵ Shrader-Frechette. *Environmental Justice: Creating Equity, Reclaiming Democracy*. 2002. s.181.

¹⁰⁶ Puckett, Smith. *Exporting harm. The high-tech trashing of Asia*. 2002.s. 13.

Analys

Som konstaterats i föregående avsnitt har e-waste stor negativ påverkan på både människor och miljö. Den negativa påverkan hamnar främst i u-länder medan det främst är i-länder som genererar den stora mängden e-waste. Genom att titta på skyldigheter öppnas möjligheterna upp till åtaganden som inte kunnat definieras utifrån principen om rättigheter. Med fokus på skyldigheter kan aktörer ha skyldigheter utan motsvarande rättigheter.

I ett samhälle finns både moraliska och juridiska skyldigheter som måste överlappa. För att system av juridiska skyldigheter ska kunna fungerande måste de överensstämja med de moraliska skyldigheterna som samhället har som norm.¹⁰⁷ Hur ser det ut utanför nationens egen sfär av skyldigheter? Borde det inte finnas skyldigheter globalt när det gäller e-waste? I det här avsnittet kommer jag att strukturera upp vilka moraliska och juridiska skyldigheter som finns gällande e-waste. Därefter kommer jag analysera förhållandet mellan moraliska och juridiska skyldigheter, jämföra likheter och skillnader och analysera om det finns gränsöverskridande skyldigheter för att kunna besvara frågeställningen:

Vilka skyldigheter finns moraliskt och juridiskt när det gäller e-waste?

Moraliska skyldigheter

Som nämnts tidigare i teoridelen är de moraliska skyldigheterna ständigt föränderliga både över plats och tid. Hur de utformas och huruvida skyldigheterna genomförs är helt beroende av individens eget förnuft och samhällets normer.¹⁰⁸ Genom att fokusera på skyldigheter ges en bättre bild av vad som är viktigt moraliskt, det lägger fokus på vad som bör göras istället för vad som kan krävas.¹⁰⁹

De moraliska skyldigheterna när det gäller e-waste är främst en fråga om skyldigheter gentemot människor och miljö långt bort från vårt eget samhälle och våra egna normer, men också den miljö vi alla delar. De moraliska skyldigheterna bör inte vara

¹⁰⁷ Orend. Human rights: concept and context. 2002. s. 25

¹⁰⁸ Ittis. Understanding Moral Obligations in the Face of Moral Pluralism. 2003. s. 471 & Orend. Human rights: concept and context. 2002. s. 24-25.

¹⁰⁹ O'Neill. Rights, Obligations, and Needs. 1998. s. 95.

beroende av huruvida konsekvenserna hamnade här i Sverige eller om de hamnade flera hundra mil härifrån, när det gäller att skydda människors hälsa.¹¹⁰

“The duty not to do grievous harm is one of the most widely shared, and deeply moving, conceptions of universal moral duty.”¹¹¹

Precis som Orend nämner i citatet ovan finns en moralisk skyldighet att inte skada någon. I fallet med e-waste skadas människor och miljö vilket direkt borde generera moraliska skyldigheter hos dem som genererar e-waste. Som Orend och Iltis nämner är de globala moraliska skyldigheterna svaga och svåra att kartlägga vilket i sin tur gör dem svårare att rättfärdiga.¹¹² Den globala påverkan som e-waste har genererar globala moraliska skyldigheter som inte kan vara begränsade inom en nation.¹¹³ De moraliska skyldigheter bör gälla för att hjälpa alla som är i nöd, överallt, speciellt när den egna staten, som traditionellt har den främsta skyldigheter gentemot befolkningen, brister i sitt agerande.¹¹⁴

Den moraliska karaktären i ett samhälle kan vara god i avseendet att de moraliska skyldigheterna tas inom det egna samhället.¹¹⁵ När det gäller e-waste finns det en moralisk karaktär i det exporterande i-landet och det finns en moralisk karaktär i det importerande u-landets. Båda dessa moraliska karaktärer kan vara goda och har präglats utifrån samhällets kontext. Problemet ligger inte i att den moraliska karaktären i samhällena är dålig utan snarare att de universella skyldigheterna mellan nationer får mindre genomslagskraft och får mindre utrymme än de moraliska skyldigheterna inom samhället. Den egna nationens moraliska skyldigheter är starkare än de globala trots att det i fallet med e-waste är de gränsöverskridande moraliska skyldigheter som främst skulle behövas.¹¹⁶

Ett problem som finns när det gäller e-waste och de moraliska skyldigheterna är att det generellt är svårt att kartlägga vart e-waste kommer ifrån. Eftersom exporten av e-waste till u-länder är otillåten enligt juridiska dokument sker därför hanteringen av e-waste i hemlighet och utan dokumentering. Individer, företag och stater som gör sig av med gammal

¹¹⁰ Doyal, Gough. *A theory of human need*. 1991. s. 104-106.

¹¹¹ Orend. *Human rights: concept and context*. 2002. s. 97.

¹¹² Iltis. *Understanding Moral Obligations in the Face of Moral Pluralism*. 2003. s. 471 & Orend. *Human rights: concept and context*. 2002. s. 76-77.

¹¹³ Shrader-Frechette. *Environmental Justice: Creating Equity, Reclaiming Democracy*. 2002. s.171.

¹¹⁴ Doyal, Gough. *A theory of human need*. 1991. s. 107.

¹¹⁵ Iltis. *Understanding Moral Obligations in the Face of Moral Pluralism*. 2003. s. 473.

¹¹⁶ Iltis. *Understanding Moral Obligations in the Face of Moral Pluralism*. 2003. s. 471-472 & Orend. *Human rights: concept and context*. 2002. s. 76-77.

elektronik vet i många fall inte vart deras e-waste hamnar. På grund av ovisshet om vart e-waste tar vägen blir det svårare att rikta vilka som har moraliska skyldigheter gällande e-waste eftersom de själva inte ens vet att deras avfall leder till miljöförstöring och mänskligt lidande. Däremot bör det finnas en moralisk skyldighet att informera och informeras kring problemet och även en moralisk skyldighet att minska konsumtionen och därigenom mängden e-waste. Den här typen av moraliska skyldigheter inom nationen bör enligt Orend och Iltis kunna skapa en stark moralisk karaktär i samhället. Frågan är väl varför den inte redan finns när det moraliska skyldighetstagandet ligger i att inte förstöra hälsa och miljö för någon annan? Ingen aktivt utförd handling krävs.

De moraliska skyldigheterna speglar samhällets moral och har en djup förankring. De juridiska skyldigheterna speglas av moralen i samhället så det är först och främst de moraliska skyldigheterna och moralen som sätter agendan för vad som blir juridiska skyldigheter. Juridiska skyldigheter för att främja de mänskliga rättigheterna bygger på samhällets moraliska karaktär som omvandlats till konkreta nedtecknade juridiska skyldigheter.¹¹⁷

Juridiska skyldigheter

För att förhindra de negativa effekterna av e-waste har det upprättats ett antal juridiska skyldigheter inom EU. Dessa skyldigheter finns nedtecknade i ”The Basel convention”, WEEE- och RoHS direktiven.

Precis som det traditionellt sett är främst den egna staten som har skyldigheter gentemot den egna befolkningen så är EU:s åtaganden gällande e-waste vidare instruktioner för hur varje enskild stat ska implementera sina juridiska skyldigheter. Trots att ”The Basel Convention” ska vara juridiskt bindande är det upp till den egna staten att först och främst ratificera konventionen och sedan åta sig skyldigheterna och implementera dem i nationell lagstiftning.¹¹⁸ RoHS direktiven fokuserar på de gifter som används i ny elektronik och WEEE direktiven fokuserar på att förbättra återvinningsmöjligheterna och omhändertagandet av e-waste. Båda direktiven säger sig ha fokus på både den humanitära hälsan och

¹¹⁷ Orend. *Human rights: concept and context*. 2002. s. 25.

¹¹⁸ Basel Convention. 1992. art. 3 & 22 & The Basel Convention – National Legislation.

<http://www.basel.int/Countries/NationalLegislation/tabid/1420/Default.aspx> (hämtad 13-01-09)

kringliggande miljö, vilket nämns frekvent i direktiven.¹¹⁹ Precis som med ”The Basel convention” är det varje enskild stat som ska implementera direktiven i nationell lagstiftning.¹²⁰ Dock verkar det inte finnas något ”straff” internationellt eller inom EU för de stater som inte lever upp till sina åtaganden, utifrån hemsidan för ”The Basel convention”. Vad är det då som säger att skyldigheterna tas, trots bindande karaktär om straffet för snedsteg bara uppmärksammas moraliskt?¹²¹

De juridiska skyldigheterna i ”The Basel Convention”, WEEE- och RoHS direktiven gäller ett globalt problem men trots det gäller de juridiska skyldigheterna den egna nationens. Precis som Orend och Iltis nämner så präglas de juridiska skyldigheterna av moralen. Teorin om skyldigheter som ”thick and thin” bör även kunna appliceras på juridiska skyldigheter. Nationens juridiska skyldigheter är då starkare och mer legitima än om skyldigheterna implementeras globalt. Då de globala moraliska skyldigheterna är ”thin” eller odefinierbara blir även de globala juridiska skyldigheterna det vilket kan ge en viss förklaring till varför situationen fortfarande ser ut som den gör gällande e-waste, trots inrättade juridiska skyldigheter. Universella juridiska skyldigheter borde ha lika svårt att existera som universella moraliska skyldigheter.¹²²

De juridiska skyldigheter som nationerna inom EU ska åta sig gällande e-waste är utifrån de juridiska dokumenten främst negativa skyldighet att *inte* exportera e-waste till u-länder, att *inte* sälja elektronik med skadliga ämnen och att *inte* skada människor och miljö. Juridiska positiva skyldigheter gällande situationen som uppstått i u-länder på grund av e-waste fokuseras det inte på i dessa dokument. Precis som både O’Neill och Orend skriver om positiva och negativa skyldigheter så är de negativa inte lika krävande att uppfylla av skyldighetsbärare som de positiva skyldigheterna som kräver en aktiv handling av skyldighetsbäraren.¹²³

¹¹⁹ Official Journal of the European Union. Directive 2012/19/EU. 2012. art. 1 & Official Journal of the European Union. Directive 2011/65/EU. 2011. art. 1.

¹²⁰ The Basel Convention – National Legislation. (hämtad 13-01-09)

¹²¹ The Basel Convention – Official website. <http://www.basel.int> (hämtad 13-01-09)

¹²² Orend. *Human rights: concept and context*. 2002. s. 76-77 & Iltis. *Understanding Moral Obligations in the Face of Moral Pluralism*. 2003. s. 471.

¹²³ Orend. *Human rights: concept and context*. 2002. s. 31-32, 139 & O’Neill. *Rights, Obligations, and Needs*. 1998. s. 102.

Sammanställning moraliska och juridiska skyldigheter

Juridiska skyldigheter är konkret nedtecknade och existerar för en global publik medan moraliska skyldigheter snarare är föränderliga uppfattningar som var och en har och som i en kollektiv kontext skapar samhällets normer och lägger grunden för juridiska skyldigheter. De moraliska skyldigheterna är starkast inom och existerar främst inom den egna nationen och samhället. Även de juridiska skyldigheterna tas främst nationellt och har precis som moraliska skyldigheter svagare implementering internationellt. De juridiska skyldigheterna måste överensstämja med de moraliska normerna i samhället för att fungera. Skyldigheter generellt implementeras främst inom den nationella sfären. Problematiken med e-waste är att skyldigheter behöver tas över nationsgränserna både moraliskt och juridiskt.

Problematiken kring skyldigheter och E-waste

Problematiken kring skyldigheter och e-waste är omfattande. Det finns argument om att exporten av e-waste till u-länder inte skulle vara något problem vilket i sin tur leder till att det inte finns några skyldigheter som behöver utövas varken juridiskt eller moraliskt. Med tanke på de juridiska dokument som inrättats är förhoppningsvis majoriteten överens om att hanteringen av e-waste är ett problem.

Juridiskt har det inrättats dokument för att förbättra återvinning, omhändertagande, export och användandet av farliga ämnen. Trots inrättade juridiska dokument gällande e-waste är det en del faktorer som ramlar utanför ramarna för de juridiska skyldigheterna. Utifrån ”The Basel Convention” är det tillåtet att exportera e-waste till länder, utan möjlighet till fungerande återvinning, om det finns skriftligt medgivande från mottagarlandet.¹²⁴ Detta gör det möjligt att kringgå hela konventionen bara genom att erbjuda regenten i ett u-land tillräcklig ekonomisk ersättning för att dumpa e-waste i landet, utan vidare hänsyn till befolkningens hälsa eller miljön. I konventionen uttrycks önskan om att kunna förbjuda all den här typen av export i framtiden.¹²⁵

Ett ytterligare problem med ”The Basel convention” är att den riktar sig till problematiken gällande farligt avfall vilket utelämnar de exporter av e-waste som betecknats

¹²⁴ Shrader-Frechette. *Environmental Justice: Creating Equity, Reclaiming Democracy*. 2002. s.166-167 & Basel Convention. 1992. art. 6 & 7.

¹²⁵ Basel Convention. 1992. s. 12.

som ”begagnat”.¹²⁶ Det är problematiskt att göra juridiska restriktioner mot att exportera begagnade elektronik eftersom handlingen kan göras av välvilja och utifrån goda moraliska grunder. Skyldigheten blir snarare moralisk att inte exportera begagnad elektronik utan att sedan ta ansvar för korrekt omhändertagande när det blivit e-waste.

Precis som det nämns i ”The Basel convention” behöver själva produktionen förändras så att kvantiteten farligt avfall minskar.¹²⁷ För att förebygga problemet med e-waste behövs det inte tvunget universella juridiska skyldigheter. För att det ska kunna minska behöver de moraliska skyldigheterna tas genom att inte konsumera mer än nödvändigt. De starka moraliska skyldigheterna i ett samhälle kan ha större genomslag än juridiska skyldigheter om de fokuseras på rätt saker. Däremot kan de moraliska skyldigheterna uppmärksammas genom universella juridiska skyldigheter.

Överkonsumtion av elektronik utarmar naturens resurser och ju fler som konsumera elektronik desto mer avfall och minskade naturresurser. Som världen ser ut idag finns det stora skillnader mellan fattiga och rika när det gäller konsumtion. De flesta som räknas som fattiga vet, genom satelitnät och internet, hur i-länder konsumerar och det är denna typ av konsumtion som ses som något eftertraktat. Normen är att ha mycket pengar och kunna förbruka dem genom konsumtion.¹²⁸ Vad händer när fler får tillgång till elektronik och mängden e-waste ökar ytterligare? Skyldigheter, moraliskt och juridiskt borde inte finnas bara inom nationen och inte heller bara direkt gentemot länder som tar emot e-waste utan även skyldigheter att inte konsumera lika mycket elektronik.¹²⁹ För att uppnå detta behöver den sociala normen förändras.

Globaliseringen har haft positiv inverkan på många människor genom den ökade handeln med sänkta priser men detta har lett till den överkonsumtion som genererar de enorma mängderna e-waste. Vid tankar på de positiva aspekterna av globaliseringen tas sällan de ekologiska kostnaderna och påverkan på människor in i beräkningarna. Denna negativa påverkan som inte tas med i beräkningarna drabbar ofta de som redan är fattiga och mest utsatta.¹³⁰ I-länder använder oproportionerlig andel av världens resurser och har därför en viss skyldighet gentemot de som inte får ta del av dem. Gällande e-waste är det befolkningen i

¹²⁶ Basel Convention. 1992. art. 1 & 2.

¹²⁷ Basel Convention. 1992. s. 11-12.

¹²⁸ Bonnedahl, Jensen & Sandström. *Ekonomi och moral: vägar mot ökat ansvarstagande*. 2007. s. 122-123.

¹²⁹ Bonnedahl, Jensen, Sandström. *Ekonomi och moral: vägar mot ökat ansvarstagande*. 2007. s. 101.

¹³⁰ Barry, Woods. *The Environment. I Human rights: politics and practice*. Goodhart. 2009. s. 318.

i-länder som får ta del av de största fördelarna och bör därför även ha skyldigheter att hjälpa dem som blivit utsatta för denna mänskliga och miljömässiga orättvisa i ett u-land.

I den relation som uppstår mellan i-land och u-land vid handel med e-waste får båda länderna någon form av vinning. De som tjänar mest på affären är ett i-land, och eftersom så är fallet bör de också ha skyldigheter att kompensera och hjälpa u-landet.¹³¹ Stora del av tillverkningen av e-waste sker i u-länder och lika så omhändertagandet av e-waste. Däremellan får i-länder möjlighet att ta del av elektronikens fördelar så som utveckling, kommunikation och ekonomisk tillväxt.¹³² I-länder har en moralisk skyldighet att se till så att de u-länder som drabbats av förstöringen också ska kunna ta del av fördelarna. I-länder får ta del av den ekonomiska vinning, som blir genom att slippa återvinna e-waste dyrt inom den egna nationen, på bekostnad av människor och miljö. Denna förorening av miljön kan i längden leda till att den ekonomiska utvecklingen hotas, inte bara i u-länder utan även internationellt. Avsaknad av ansvar gällande miljön ger konsekvenser för alla, överallt och över tid.¹³³ För att kunna tillmötesgå de befintliga behoven idag utan att förhindra att de kan tillmötesgå i framtiden behövs en mer hållbar utveckling.¹³⁴ Skyldigheter mot miljön och tankar om hållbar utveckling behövs för att kunna främja mänskliga rättigheter internationellt. På grund av att i-länders utnyttjar u-länder för egen vinning finns det stora orättvisor mellan i- och u-land i världen. Genom att förändra konsumtionsmönster kan mängden e-waste och orättvisorna minska.

Exporten av e-waste är ett världsomspännande problem med många inblandade parter och med stora svårigheter att kartlägga vilka som gör sig skyldiga till olaglig export. Svårigheten blir då att definiera vem som har skyldigheter. Trots inrättade juridiska skyldigheter finns problemet kvar vilket indikerar att trots de skyldighetstaganden som existerar finns det fortfarande de som inte tar sina skyldigheter fullt ut varken juridiska eller moraliska. När juridiska skyldighetstaganden inrättats och problemet fortfarande kvarstår har det brutit antingen vid implementeringen av juridiska skyldigheter eller också samhällets moraliska skyldigheter. Problemet som blir med att försöka inrätta universella juridiska skyldigheter är att de ska baseras utifrån samhällets moral för att bli hållbara. Eftersom moralen skiljer sig mellan olika samhällen kommer inte alla internationella juridiska åtaganden överensstämma med alla samhällens moraliska karaktär. Trots att e-waste är ett

¹³¹ Shrader-Frechette. *Environmental Justice: Creating Equity, Reclaiming Democracy*. 2002. s.181-182.

¹³² Puckett, Smith. *Exporting harm. The high-tech trashing of Asia*. 2002. s. 13.

¹³³ Doyal, Gough. *A theory of human need*. 1991. s. 143-144.

¹³⁴ Barry, Woods. *The Environment. I Human rights: politics and practice*. Goodhart. 2009. s. 317.

globalt problem vilket borde innebära globala skyldigheter så blir dessa utifrån teorin om skyldigheter svagare och svårare att applicera.

De moraliska skyldigheterna i ett samhälle borde utifrån Orend överensstämma med de juridiska åtaganden som staten åtagit sig.¹³⁵ Utifrån juridiska åtaganden kring mänskliga rättigheter som gjorts i stora delar av världen – exempelvis genom UDHR som alla länder skrivit under – borde samhällets moraliska karaktär stödja dessa åtaganden när det gäller e-waste, inte bara nationellt utan globalt. Det borde då vara moraliskt fel för samhällen att konsumera produkter som producerats under dåliga arbetsförhållanden, innehåller hälso- och miljöskadliga ämnen och som, efter de uttjänats, exporterats till u-länder där de förgiftar människor och miljö. Är samhällets moral god borde den här typen av skyldigheter tas trots att konsekvenserna främst hamnar utanför nationens egna gränser. Problemet är återigen den globala aspekten av både moraliska och juridiska skyldigheter, att de inte appliceras internationellt i samma utsträckning.¹³⁶ Både de moraliska och juridiska skyldigheterna sträcker sig främst inom den egna nationen trots att e-waste är ett problem som sträcker sig över nationsgränser.¹³⁷ Eftersom de juridiska skyldigheterna enats om inom EU och internationellt överensstämmer de antagligen inte med alla samhällens olika moraliska karaktärer som tillsammans lagt grunden för de juridiska skyldigheterna. Därigenom är det inte säkert att en nations juridiska skyldigheter, som baserats på internationella dokument, överensstämmer med samhällets moraliska åtaganden.

¹³⁵ Orend. *Human rights: concept and context*. 2002. s. 25.

¹³⁶ Orend. *Human rights: concept and context*. 2002. s. 76-77 & Iltis. *Understanding Moral Obligations in the Face of Moral Pluralism*. 2003. s. 471.

¹³⁷ Puckett, Smith. Exporting harm. The high-tech trashing of Asia. 2002.s. 5 & Shrader-Frechette. *Environmental Justice: Creating Equity, Reclaiming Democracy*. 2002. s.138 & Orend. *Human rights: concept and context*. 2002. s. 138-139

Slutsatser

Vilka skyldigheter finns moraliskt och juridiskt när det gäller e-waste?

E-waste har gjort att många människors hälsa och miljö är i stor fara. Utifrån situationen som uppstått med enorma mängder e-waste i u-länder som ”återvinns” och grävds ner i marken som landfills, krävs en del både moraliskt och juridiskt skyldigheter för att återställa situationen och förebygga problematiken. För att förbättra dessa människors situation behövs ett stort antal positiva skyldigheter som till exempel att aktivt ordna sjukvård, fungerande återvinning, skyddsutrustning, rena luft och vatten. Dessutom behöver de redan etablerade negativa juridiska skyldigheterna implementeras och utökas för att se till att de humanitära och miljömässiga konsekvenserna inte upprepas, för trots juridiska skyldigheter är det fortfarande stora mängder e-waste som skeppas till u-länder.

Om det skulle gå att vrida tillbaka klockan till innan e-waste blev ett problem skulle det egentligen främst vara en fråga om negativa skyldigheter att inte göra saker som påverkar människors hälsa och miljö negativt. De skyldigheter som hade behövt tas då är att, först och främst *inte* konsumera mer än nödvändigt, *inte* skeppa e-waste till u-länder som inte har möjlighet att ta hand om det och att *inte* använda giftiga ämnen i elektronik. De positiva skyldigheterna som i dagsläget behövs för att rätta till situationen har vi oss själva att skylla. Hade skyldigheter tagits redan från början hade inte de aktiva åtgärderna behövts i samma utsträckning.

Juridiska direktiv och konventioner fokuserar på konsekvenserna av problemet och inte orsaken till problemet. Att fokusera på orsaken till problemet vore istället att förändra systemet som ligger till grund för det konsumtionsmönster som finns och därigenom minska mängden e-waste och även de humanitära och miljömässiga skadorna. Största skyldigheten både moraliskt och juridiskt bör vara att förändra inställningen till konsumtion och förändra elektronikindustrin så att elektronikprodukter håller längre, blir lönsamma att laga, och så vidare. Detta bör göras för att minska den totala mängden e-waste och därigenom också få bukt med de stora återvinningsproblem som finns idag, just på grund av att kvantiteten av e-waste är så stor. Förbättras produkternas kvalitet genom införandet av juridiska skyldigheter i kombination med att de moraliska skyldigheterna tas, i form av begränsad konsumtion, skulle mängden e-waste reduceras.

Juridiskt i ”The Basel convention” finns det förhoppningar om att minska och förbättra produktionen av farligt avfall – e-waste - men i dagsläget är skyldigheterna att främst ta hand om avfallet och minska mängden farliga ämnen i produkterna. Denna förhoppning om att minska kvantiteten av produkter innehållande farliga ämnen ger dock inga som helst indikationer på att kvantiteten av produkter – elektronik - generellt bör minskas. Utifrån den här studien behöver konsumtionen och produktionen av elektronik minska över lag, inte bara minska mängden produkter som innehåller farliga ämnen, även om det är ett positivt steg i rätt riktigt.

Även om de juridiska skyldigheterna inte har mer legitimitet än moraliska skyldigheter så uppmärksammas de i alla fall internationellt på ett sätt som är positivt. Genom att ett samhällets moraliska karaktär implementeras juridiskt och sprids internationellt sprids också de moraliska värderingarna genom de juridiska skyldigheterna. Trots den positiva spridningen av juridiska skyldigheter hamnar fortfarande skyldigheternas fokus på den egna nationen och inte globalt där det egentligen skulle behövas gällande e-waste.

Som det konstaterats så hänger de moraliska och juridiska skyldigheterna ihop och utifrån Iltis och Orend skulle problematiken kring att upprätta globala åtaganden om juridiska skyldigheter ha koppling till problematiken om att kunna definiera en universell moral. Eftersom de universella moraliska skyldigheterna är svaga eller obefintliga bör även universella juridiska skyldigheter vara svårt att implementera, trots att de på ett sätt redan existerar tack vara nedtecknandet av juridiska dokument. Spridningen av moralisk karaktär mellan olika samhällen gör att globala juridiska skyldigheter är svåra att implementera. Vad är det som säger att juridiska skyldigheter tas, trots bindande karaktär? Detta borde bero på moralen. För att juridiska skyldigheter ska tas globalt behöver det byggas utifrån överensstämmande moral mellan olika samhällen. Nationens starka moraliska och juridiska skyldigheter behöver öppnas upp för att kunna skapa starka globala åtaganden juridiskt och moraliskt.

Som det ser ut idag genererar utvecklingsländer stora mängder e-waste och det ökar hela tiden. De generella skyldigheterna ligger i att förändra systemet annars kommer de grova kränkningarna av mänskliga- och miljömässiga rättigheter bara att öka. För att förhindra att problematiken fortsätter eller förvärras, speciellt när miljarderna människor som tidigare inte haft tillgång till elektronik i samma utsträckning, får det, behövs normer för konsumtion och tankar på ekonomisk vinst förändras så att fokus istället hamnar på kvalitet och inte på kvantitet. Skyldigheter att minska mängden e-waste ligger gentemot oss själva, människor i u-länder och gentemot kommande generationer.

Slutdiskussion

När jag började arbetet med min uppsats hade jag inte inga specifika tankar om vilken typ av skyldigheter jag skulle hitta gällande e-waste. Det jag istället hade förväntningar på var användandet av ett skyldighetsperspektiv. Personligen förespråkar jag fokus på skyldighetsbärare framför rättighetsbärare när det gäller situationen e-waste. Användandet av perspektivet var givande och gav mig en större inblick och ny förståelse för de svårigheter som kan uppstå utifrån perspektivet.

Allt eftersom arbetet fortlöpt har min föreställning om, främst juridiska skyldigheter, förändrats och blivit klarare samtidigt som studierna av de moraliska skyldigheterna skapat nya tankar hos mig gällande svårigheterna om en universell moral. En svårighet som jag stött på är att det inte finns någon uttalad skyldighet att skyldigheter måste följas trots att till exempel juridiska dokument kan vara bindande. Utifrån det här känns det som att huruvida skyldigheter tas är helt beroende av moralen som i sin tur definieras utifrån varje enskild individs tankesätt, dock med viss påverkan från omgivningen, vilket i slutändan gör alla skyldigheter till något filosofiskt.

Efter min undersökning har jag fått en större förståelse för problematiken med att försöka implementera skyldigheter men även vikten av att faktiskt göra det. Undersökningen jag genomfört har samhällsrelevans i det avseende att läsaren blir insatt i problematiken med e-waste. Samtidigt uppmärksammas läsaren på svårigheterna med juridiska skyldigheter och därigenom den ökade vikten av ett individuellt ansvarstagande i form av implementering av moraliska skyldigheter.

Referenser

Adediran, Yinusa Ademola, Abdulkarim Abubakar. *Challenges of Electronic Waste Management in Nigeria*. International Journal of Advances in Engineering & Technology. Vol 4. Issue 1. 2012

Barry, John, Woods, Kerri. *The Environment. I Human rights: politics and practice*. Goodhart, Michael E. (red.), 316-333. Oxford University Press, Oxford, 2009.

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.), *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, 2. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2005

Bonnedahl, Karl Johan, Jensen, Tommy & Sandström, Johan. *Ekonomi och moral: vägar mot ökat ansvarstagande*. 1. uppl., Liber. Malmö. 2007.

Doyal, Len & Gough, Ian, *A theory of human need*, Macmillan Education, Basingstoke, 1991

Frazzoli, Chiara, Ebre Orisakwe, Orish, Dragone, Roberto, Mantovani, Alberto. *Diagnostic health risk assessment of electronic waste in the general population in developing countries' scenarios*. Environmental Impact Assessment Review. Volume 30, Issue 6. 2010.

Iltis, Ana. *Understanding Moral Obligations in the Face of Moral Pluralism*. The Journal of Value Inquiry. Vol 37. Issue 4. 2003.

Nickel, James W. – *The human right to a safe environment: Philosophical perspectives on its scope and justification*. I The philosophy of human rights, Hayden, Patrick. (red.) 601-617. Paragon House, New York, 2001.

O'Neill, Onora. *Rights, Obligations, Priorities*. Studies in Christian Ethics. Sagepub. 2010.

O'Neill, Onora 1998. Rights, Obligations, and Needs. I: Necessary Goods: Our responsibilities to meet Others' Needs. G. Brock (ed.), Lanham: Rowman and Littlefield, 95-111. 1998

Orend, Brian. *Human rights: concept and context*. Broadview Press, Peterborough. Ont., 2002.

Oteng-Ababio, Martin. *E-waste: an emerging challenge to solid waste management in Ghana*. International Development Planning Review. Vol. 32 Issue 2. 2010.

Puckett, Jim, Smith, Ted. *Exporting harm. The high-tech trashing of Asia*. The Basel Action Network & Silicon Valley Toxics Coalition. USA, 2002.

Shrader-Frechette, Kristin. *Environmental Justice: Creating Equity, Reclaiming Democracy*. Oxford University Press. New York. 2002.

Juridiska dokument

Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal. 1992.

International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. 993 U.N.T.S 3. 16 December 1966.

Official Journal of the European Union. Directive 2012/19/EU of the European Parliament and of the Council. 4 Juli 2012.

Official Journal of the European Union. Directive 2011/65/EU of the European Parliament and of the Council. 8 Juni 2011.

Official Journal of the European Union. Directive 2002/95/EC of the European Parliament and of the Council. 27 Januari 2003.

Official Journal of the European Union. . Directive 2002/96/EC of the European Parliament and of the Council. 27 Januari 2003.

Universal Declaration of Human Rights. UN Doc. A/RES/217 (III). 10 December 1948.

Webbsidor

Svenska Dagbladet. http://www.svd.se/nyheter/inrikes/bnp-haller-inte-mattet-langre_6378444.svd (Hämtad: 2013-01-06.)

The Basel Convention - Official website. <http://www.basel.int> (hämtad 13-01-09)

The Basel Convention - Parties to the Basel Convention.
<http://www.basel.int/Countries/Statusofratifications/PartiesSignatories/tabid/1290/language/en-US/Default.aspx> (hämtad: 13-01-08)

The Basel Convention – Becoming a party.
<http://www.basel.int/Procedures/BecomingaParty/tabid/1280/Default.aspx> (hämtad: 13-01-08)

The Basel Convention – National Legislation.
<http://www.basel.int/Countries/NationalLegislation/tabid/1420/Default.aspx> (hämtad 13-01-09)